

DOI DUCAȚI MUNTENI EMIȘI DE MIRCEA CEL BĂTRÂN

Florin CIULAVU*

Ducații pe care îi prezentăm fac parte din colecția personală a autorului și au fost achiziționați în anul 2011 de la Târgul de Antichități din Alba Iulia. Din păcate, nu se cunoaște localitatea și anul de descoperire a pieselor. Cele două monede se încadrează în tipul I de ducați¹ emiși de Mircea cel Bătrân, fiind de tipul comun muntean².

Acest prim tip a fost împărțit în trei subtipuri: cu legenda latină, cu legenda în slavonă și cu legenda bilingvă. Una dintre cele două monede pe care le prezentăm aici are legenda cu caractere latine³, iar cea de-a doua monedă are legenda cu caractere chirilice, fiind o variantă nouă a ducaților lui Mircea cel Bătrân. Primul tip are pe avers un scut despicat; în primul cartier sunt patru fascii, iar în cel de-al doilea cartier apare o siglă⁴; pe revers este figurat coiful cu acvila valahă, iar în unele cazuri apărând și o siglă.

Descrierea monedelor⁵

1. Prima monedă este o variantă nouă a tipului I de ducați (**fig. 1**). Noutatea este dată atât de legendă, cât și de sigla de pe aversul monedei.

Av. Scut împărțit în două cartiere; în primul cartier se află patru fascii, iar în cel de-al doilea este figurată sigla **IV**. Prima fascie este mai groasă decât următoarele trei și ar putea fi un semn de monetar.

Legendă în chirilică:

Rv. Coif cu acvilă.

Legendă în chirilică: **+IGD_____BO**

Sigla: **S**

AR; 14 x 13,5 mm; 0,43 g.

2. Cea de-a doua monedă este o variantă cunoscută a tipului I de ducați emiși de Mircea cel Bătrân (**fig. 2**).

* Masterand, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia; e-mail: florinciulavu@yahoo.com.

¹ MBR, p. 19-25.

² Iliescu 1970, p. 20; Iliescu 2008, p. 101.

³ *Ibidem*, p. 175-218.

⁴ Iliescu 1942, p. 10-16.

⁵ Abrevieri: *Av* – avers; *AR* – argint; c.p.e. – cerc perlat exterior; *Rv* – revers.

Av. Scut împărțit în două cartiere; în primul cartier se află patru fascii, iar în cel de-al doilea apare figurată sigla **IG**; pe ultimele două fascii apare câte o globulă, fiind probabil un semn de monetar; c.p.e.⁶. **Z** din **MVNCZ** are o codiță prelungită până la o globulă care este poziționată deasupra primului cartier al scutului. Este posibil ca această globulă să fie tot un semn de monetar.

Legendă latină: **IWAN:DI:MVNCZ**

Rv. Coif cu acvilă; c.p.e.

Legendă latină: **MVNCZ**

Siglă: **I**

AR; 13 x 13 mm; 0,25 g.

În continuare, dorim să facem câteva considerații asupra ducatului cu legenda și sigla inedite.

Majoritatea variantelor ducăților lui Mircea cel Bătrân sunt date de diferențele de redactare a legendelor. Diferențele care apar în ștanțarea lor se datorează faptului că meșterii nu erau familializați cu tipul monetar respectiv⁷.

Legenda care apare pe ducatul prezentat de noi este redactată cu caractere chirilice, fiind unică până în prezent pentru ducații principelui muntean. Semnificație: **IG** este preluat de la bizantini pe filieră bulgară; poate fi Ioan sau Ivan. **MRCEA** este grafia numelui Mircea cu caractere chirilice; lipsește litera „I”, probabil datorită faptului că meșterul monetar a uitat să o ștanțeze, știut fiind faptul că pentru fiecare literă sau semn exista o ștanță diferită. Astfel, oricând se putea schimba ordinea literelor sau se putea uita o literă. **BO** este prescurtare de la **BOEBOA** (VOEVOD)⁸. Legenda de pe revers este o prescurtare a legendei de pe avers.

Sigla „**IV**” nu era cunoscută până în prezent pentru ducații lui Mircea cel Bătrân; ar putea reprezenta inițialele monetarului. Datorită faptului că nu s-au păstrat documente din care să aflăm numele meșterilor monetari care au activat în perioada medievală în monetăria Țării Românești, pe baza siglelor, putem doar să presupunem ce nume avea meșterul. Așadar, „**I**” din **IV** ar putea fi inițiala de la Iwan (Ioan). **IWAN** este o variantă latinizată, sub influență bulgară, a lui **IG**, cu care începea titulatura voievodului⁹. La fel de bine această siglă ar putea fi emblema monetăriei.

⁶ MBR, p. 22, nr. 139.

⁷ Iliescu 2008, p. 141.

⁸ Subiectul a mai fost tratat de Iliescu 1951, p. 39-60. O explicație a legendei ducăților lui Mircea cel Bătrân, a se vedea la Iliescu 2008, p. 141-146.

⁹ *Ibidem*, p. 141.

Sigla „S” de pe revers este cunoscută pentru ducații principelui muntean, fiind întâlnită în mai multe rânduri pe reversul ducăților lui Mircea, drept pentru care nu vom relua discuția asupra acesteia.

Cu această piesă, dorim introducerea unui nou tip de ducați pentru emisiunile monetare ale domnului muntean. În viitor, prin eventuale descoperiri de astfel de piese se va confirma sau se va infirma existența acestui tip de ducați de la Mircea cel Bătrân.

Two Wallachian Ducats Issued by Mircea the Elder

(Abstract)

That Mircea the Elder introduced a new type of *ducat* is a fact supported by new coin finds of this type, although the mark and legend may appear on other coin types belonging to him as well, but with a different iconography.

The Wallachian ruler is known in numismatic literature as having issued many kinds of *ducats* so that new types could be found at any time. The most known coins attributed to Mircea the Elder belong to the first type – the common Wallachian type. This new piece helps enrich the numismatic repertoire of Mircea the Elder and brings a new mark and a new kind of legend into specialist literature (fig. 1).

Explanation of figures

Fig. 1. Ducat of Mircea the Elder with novel legend and mark (enlarged image).

Fig. 2. Ducat of Mircea the Elder (enlarged image).

Abrevieri bibliografice

Iliescu 1942	- Octavian Iliescu, <i>Siglele de pe monedele Țării Românești</i> , în <i>CNA</i> , 16, 1942, p. 10-16.
Iliescu 1951	- Octavian Iliescu, <i>Domni asociați în Țările Române în secolul al XIV-lea și al XV-lea</i> , în <i>SCIM</i> , 2, 1951, p. 39-60.
Iliescu 1970	- Octavian Iliescu, <i>Moneda în România, 491-1864</i> , București, 1970.
Iliescu 2008	- Octavian Iliescu, <i>Monetele lui Mircea cel Bătrân</i> , ediție îngrijită, note și anexă bibliografică de Ernest Oberländer-Târnoveanu și Ionel Căndea, Brăila, 2008.
MBR	- George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin C. Opreșcu, <i>Monede și bancnote românești</i> , București, 1977.

Cuvinte-cheie: Mircea cel Bătrân, ducați, scut, siglă, legendă, avers, revers.

Keywords: Mircea the Elder, ducats, shield, coin mark, legend, obverse, reverse.

Fig. 1. Ducat de la Mircea cel Bătrân, cu legenda și sigla inedite
(imagine mărită)

Fig. 2. Ducat de la Mircea cel Bătrân
(imagine mărită)

Lista abrevierilor

Acta	- Acta (Siculica). Muzeul Național Secuiesc. Sfântu-Gheorghe.
ActaArch	- Acta Archaeologica. Copenhagen.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț” Cluj-Napoca).
AIGS	- Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”. Târgu Mureș.
AJPA	- American Journal of Physical Anthropology. The Official Journal of the American Association of Physical Anthropologist. Baltimore.
Aluta	- Aluta (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Banatului. Timișoara.
AnEtn	- Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Cluj-Napoca.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
ARA	- Annual Review of Anthropology. Palo Alto.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AOG	- Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen. Wien.
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia/Anuarul Muzeului Național al Unirii. Alba Iulia.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
Archaeometry	- Archaeometry. Research Laboratory for Archaeology & the History of Art. Oxford.
ArhSom	- Arhiva Someșană. Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală. Năsăud, 1924-1940.
ArhMed	- Arheologia Medievală. Reșița-Cluj-Napoca.
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918”. Alba Iulia.
AUO	- Analele Universității din Oradea. Istorie, Arheologie. Oradea.
BAHC	- Bibliotheca Archaeologica et Historica Corvinensis. Hunedoara.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.

BA	- Biblioteca de arheologie. Muzeul Național de Istorie a României. București.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
Barlangkutatas	- Barlangkutatas. Hoehlenforschung. Budapest (1913-1943).
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studentești. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia. Alba Iulia.
BHAUT	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis. Timișoara.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.
BMMN	- Buletinul Muzeului Militar Național. București.
BMN	- Bibliotheca Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
BMP	- Bibliotheca Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
Bonner Jahrbücher	- Bonner Jahrbücher. Rheinischen Landesmuseums in Bonn und des Rheinischen Amtes für Bodendenkmalpflege im Landschaftsverband Rheinland und des Vereins von Altertumsfreunden im Rheinlande. Köln/Bonn.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
Boreas	- Boreas. Münstersche Beiträge zur Archäologie. Münster.
BR	- Budapest Régiségei. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
BS	- Bibliotheca Septemcastrensis. Sibiu.
BSNR	- Buletinul Societății Numismatice Române. Societatea Numismatică Română. București.
BSPF	- Bulletin de la Société Préhistorique Française. Paris.
BȘȘC	- Buletinul Societății Științifice din Cluj. Cluj.
BUA	- Bibliotheca Universitatis Apulensis. Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia. Alba Iulia.
CA	- Cercetări arheologice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
CAI	- Caiete de Antropologie Istorică. Revistă Semestrială publicată de Seminarul de Antropologie Istorică. Universitatea „Babeș-Bolyai”. Cluj-Napoca.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”. Bacău.
CB	- Caiete Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCRPM	- Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal. București.
CI	- Cercetări Istorice. Muzeul de Istorie a Moldovei. Iași.
Cibinium	- Cibinium. Analele Muzeului Etnografic „ASTRA”. Complexul Muzeal „ASTRA”. Sibiu.

CNA	- Cronica Numismatică și Arheologică. Foaie de informații a Societății Numismatice Române. București (1920-1945).
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cumidava	- Cumidava. Muzeul Județean Brașov. Brașov.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) – XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. București.
Delfo	- Il coltello di Delfo. Rivista di cultura materiale e archeologia industriale. Roma.
Der Anschnitt	- Der Anschnitt. Zeitschrift für Kunst und Kultur im Bergbau. Bochum.
DFS	- Deutsche Forschung im Südosten. Sibiu.
Dolgozatok	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából. Kolosvár (Cluj).
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
EA	- Environmental Archaeology. The Journal of Human Palaeoecology. Association for Environmental Archaeology.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történelmi Múzeum. Budapest.
FSI	- Forensic Science International.
FVL	- Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu.
GCA	- The Geochimica et Cosmochimica Acta. Washington University.
Germania	- Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt am Main.
HTRTÉ	- A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyvei. Deva (1880-1913).
IJO	- International Journal of Osteoarchaeology. United States.
Interacademica	- Interacademica. Les travaux de la VI-ème et VII-ème session annuelle Cernăuți (1999) et Mangalia/Neptun (2000) (editori: Victor Cojocaru, A. G. Korvin-Piotrovskij, Adrian Poruciu). București, 2001.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
JAA	- Journal of Anthropological Archaeology.
JAR	- Journal of Archaeological Research. New York.
JAS	- Journal of Archaeological Science, Academic Press. United States.
JFA	- Journal of Field Archaeology. Boston University.

JQS	- Journal of Quaternary Science.
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JSKV	- Jahrbuch des siebenbürgischen Karpathen-Vereins. Hermannstadt (Sibiu) (1881-1922).
MA	- Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradiei. Sibiu (1956-1991). A continuat <i>Revista Teologică</i> , (1907-1947) și este urmată de aceeași revistă.
Marmatia	- Marmatia. Muzeul Județean Maramureș. Baia Mare.
Marisia	- Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
Materiale	- Materiale și cercetări arheologice. București.
Materijali	- Poeci ranih zemljoradnickih kultura u Vojvodini i Srpskom Podunavlju, Materijali X, Srpsko arheološko društvo. Gradski muzej, Subotica. Beograd.
MB	- Mitropolia Banatului. Timișoara.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MI	- Magazin istoric. Revistă de cultură istorică. București.
MN	- Muzeul Național. Muzeul Național de Istorie a României. București.
Nemus	- Nemus. Alba Iulia.
Nexus	- Nexus. The Canadian Student Journal of Anthropology. Department of Anthropology McMaster University Hamilton, Ontario, Canada.
OJA	- Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc., United Kingdom.
OmIA	- Omagiu Profesorului Ioan Andrițoiu cu prilejul împlinirii a 65 de ani. Studii și cercetări arheologice (ed. Cristian I. Popa, Gabriel T. Rustoiu). Alba Iulia, 2005.
OmPCI	- Omagiu lui P. Constantinescu-Iași cu prilejul împlinirii a 70 de ani (ed. Emil Condurachi, Georges Cogniot, Pavel Reiman, Stanciu Stoian). București, 1965.
OpuscArchaeol	- Opuscula Archaeologica Radovi Arheološkog zavoda. Zagreb.
PA	- Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
Partium	- Analele Universității Creștine Partium. Oradea.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PAT	- Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
Perspective	- Perspective. Revista Misiunii Române Unite din Germania. München.
PB	- Patrimonium Banaticum. Timișoara.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Constanța.
Potaissa	- Potaissa. Studii și comunicări. Turda.

Programm Mühlbach	- Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
QSR	- Quaternary Science Reviews. The International Multidisciplinary Research and Review Journal.
RB	- Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
RM	- Revista muzeelor. București.
RMM	- Revista muzeelor și monumentelor istorice. București.
RMM-MIA	- Revista muzeelor și monumentelor. Monumente Istoricе și de Artă. București.
RVM	- Rad Vojvodanskih muzeja. Novi Sad.
Saalburg Jahrbuch	- Saalburg Jahrbuch. Bericht des Saalburg-Museums. Berlin.
Sargetia	- Sargetia. Buletinul Muzeului Județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
Singidunum	- Singidunum. Muzej grada Beograda. Beograd.
SJ	- Saalburg-Jahrbuch. Publikationen des Saalburgmuseums. Saalburg.
SOA	- Südostdeutsches Archiv. München.
SlovArch	- Slovenská Archeológia. Nitra.
SMMIM	- Studii și materiale de muzeografie și istorie militară. Muzeul Militar Central. București, 1968.
SP	- Studii de Preistorie. București.
StComCaransebeș	- Studii și comunicări. Muzeul Județean de Etnografie și Istorie Locală. Caransebeș.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare. Satu Mare.
Suceava	- Suceava. Anuarul Muzeului Județean. Suceava.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu. Sibiu.
SV	- Siebenbürgische Vierteljahrschrift. Hermannstadt (Sibiu).
Symposium Badener	- Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur. Bratislava, 1973.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
The Bead Journal	- The Bead Journal (din anul 1978 <i>Ornament</i>). The Bead Museum, Glendale. Arizona.
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Tibiscus	- Tibiscus. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara (1971-1979).

TISER	- Travaux de l'Institut de Spéléologie « Emile Racovitza ». București.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
VAH	- Varia Archaeologica Hungarica. Budapest.
VAMZ	- Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VHA	- Vegetation History and Archaeobotany. The Journal of Quaternary Plant Ecology, Palaeoclimate and Ancient Agriculture - Official Organ of the International Work Group for Palaeoethnobotany.
Vigilia	- Vigilia. Budapest.
VTT	- Veszprémi Történelmi Társaság Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság kiadványa. Veszprém.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean. Arad.